

УДК 001.4=112.2:796.5

Мельник М.М., Бовкіт Х.І.

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

ВИКОРИСТАННЯ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ДЕФІНІЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Анотація. У статті приділено увагу термінології спортивного туризму німецької мови як традиційному пріоритету інтернаціоналізації лексики, виділено характерні риси спортивної термінології та пояснено значення деяких термінів галузі спортивного туризму. Акцентується увага на певних засобах формування термінів. Автори відзначають, що формування термінологічних технологій у спорті та туризмі відбувається завдяки більшості запозичень з німецької мови. У статті представлено комплексний аналіз термінологічних одиниць туризму, проаналізовано шляхи перекладу складних термінологічних одиниць з німецької на українську мову. Наведено приклади складних фразових одиниць та особливості їх функціонування. В результаті аналізу словотворчості оцінювалися найбільш ефективні способи творення термінологічних одиниць у німецькій мові у сфері спортивного туризму.

Ключові слова: спортивний туризм, термін, лексика, запозичення, інтернаціоналізми.

Melnyk Mariana, Bovkit Khrystyna

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

THE USE OF GERMAN TERMINOLOGICAL DEFINITIONS IN THE FIELD OF TOURISM FOR PREPARING PROFESSIONALS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

Summary. The article deals with problems of term definition and main ways of its formation. It is also dedicated to the studies of terminological system of tourism. The peculiarities of functioning of terms and structural and semantic features of equivalent terminological units of the researched area are analyzed in this work. Today complex analysis of terminological units used in professional literature is of great importance as most of new words in modern languages are terms. In the given article the terminological borrowings in the sphere of tourism in the context of inter-lingual and inter-disciplinary contacts are considered. The principal facts affecting the process of terminological borrowings in the sphere of tourism have been defined; their structural features have been singled out. To study tourism terminology is very important for tourism specialists as well as for linguists. The article presents complex analysis of tourism terminological units. They have been divided into groups according to the notions they denote. The ways of compound terminological units' translations from German into Ukrainian have been analyzed. The examples of compound phrasal units and the peculiarities of their functioning are presented. In the article special attention to sports-tourist terminology of German language as is given to a traditional priority of internationalization of lexicon with displacement of accent on the Ukrainian language. The attention is stressed on the certain means of formation of terms. The authors mark that formation of terminological technologies in sport and tourism occurs due to the majority of loans from German language. As a result of the word-building analysis the most efficient ways of the term units have been estimated in the German language for sport and tourism.

Keywords: sports tourism, term, lexicon, borrowing, internationalisms.

Постановка проблеми. Туризм – одне з важливих соціально-економічних явищ сучасності, яке підпорядковується дії об'єктивних законів розвитку суспільства. Воно відображає характерну тенденцію сучасності, коли перевага віддається розвитку динамічного активного відпочинку, у процесі якого відновлення працездатності поєднується з пізнавальною та спортивною діяльністю. Найбільш динамічним виступає спортивний туризм. У сучасному мовознавстві відмічається по-

з'явлення зацікавленості у сфері спортивного туризму. Дана лексика є недостатньо вивченою та потребує постійної розробки та подальшого дослідження.

Актуальність дослідження визначається тим, що різнобічне вивчення спортивних термінів у сфері туризму важливо, перш за все, для розвитку загальної теоретичної моделі функціонування мови, специфіки вживання її лексичного запасу. Слід пам'ятати, що перекладаючи спеціальні тексти, термінам потрібно приділяти осо-

бливу увагу, оскільки саме вони визначають інформаційний зміст цих текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами термінології займалися такі лінгвісти, як Г.О. Винокур, А.А. Реформатський, О.С. Ахманова, В.П. Даниленко, Н.З. Котелова, С.В. Гринев та інші.

Об'єктом дослідження є терміни сфери спортивного туризму.

Предметом дослідження є специфіка перекладу термінів в сфері спортивного туризму на матеріалі німецької мови.

Мета статті. Мета запропонованої роботи полягає у виявленні та аналізі особливостей перекладу комплексних одиниць термінологічної системи галузі спортивного туризму в німецькій та українській мовах та використання їх для підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки конкретних завдань:

1. Дослідити роботи провідних науковців в даній тематиці.

2. Виділити характерні риси спортивної термінології.

3. Проаналізувати основні прийоми перекладу та пояснити значення деяких термінів галузі спортивного туризму на матеріалі німецької мови.

Практична значимість роботи полягає у можливості застосування результатів дослідження для розв'язання практичних проблем, пов'язаних німецько-українським перекладом, що може бути корисним та використовуватися фахівцями з фізичного виховання і спорту.

Виклад основного матеріалу. Формування української терміносистеми туризму на сьогодні ще не можна вважати завершеним процесом. Сучасний спортивний туризм – це один з особливих видів лінгво та соціокультурної взаємодії. Вплив спортивного туризму на різні соціальні сфери викликає потребу осмислення лінгвістичних феноменів, або запозичень цього спортивного напрямку, де дана термінологія займає вагоме місце. Спортивний туризм як вид спортивної діяльності полягає у подоланні певного відрізка земної поверхні, що називається маршрутом. Спортивний туризм виступає як активний, часто екстремальний вид подорожей, сенс якого полягає у подоланні значних відстаней і різноманітних перешкод, що вимагає від туриста достатньої фізичної підготовки та володіння різними навичками – як техніки подолання перешкод так і виживання у складних природних умовах. В період становлення і розвитку спортивного туризму фахівці напрацювали термінологію, яку треба адаптувати до існуючої туристської термінології. Термінологія туризму, яка фіксує у мові нові туристсько-спортивні реалії, знаходиться в стані становлення та формування. Нові терміни та установлені термінологічні вирази сприяють постійному та ди-намічному оновленню термінологічної лексики, тому що несуть у собі масу нових слів.

О.С. Ахманова вважає, що термін відноситься до спеціальної (наукової, спортивної, технічної і т.п.) мови, який створений для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів [2].

В.П. Даниленко також дотримується точки зору, що термін належить до спеціальної сфери застосування, який називає спеціальне поняття [5].

На думку М.Б. Біржакова, тлумачення туристських термінів є предметом запеклих дискусій фахівців сфери туризму. Перед усім, термін має бути досить точним, тобто мати строге значення, яке може бути розкрито шляхом логічного визначення та яке встановлює місце обозначеного терміном поняття у сфері спортивного туризму. Такі терміни, певною мірою, мають носити не тільки професійний, але й наочний характер. Наочність терміну (чи то гори, річки, знаряддя) має реалізуватися у основних методах навчання, які спираються на необхідність здорового образу, що сприяє кращому його засвоєнню та запам'ятовуванню. Таким чином, поточне або вузьке використання іншомовних терміноелементів і запозичених слів сприяє закріпленню молодими спортсменами [3].

Терміном називають слово або словосполучення, яке передає назву певного поняття точно, що має відноситися до тієї чи іншої галузі. Спортивно-туристська термінологічна лексика надає можливість найбільш точніше, чіткіше та економніше викладати зміст даного напряму-предмету та забезпечує правильне розуміння суті питання, яке трактується. В спеціальній літературі терміни несуть основне семантичне навантаження, займаючи головне місце серед інших загальнолітературних та службових слів. Більшість дослідників признає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття [10].

Терміни виражають специфічні наукові та технічні поняття (і спортивний туризм не є виключенням) – це назви спеціальних предметів, рухів, знарядь, різних явищ, процесів, якостей, які притаманні тієї чи іншої галузі науки або техніки. Але специфіка спортивно-туристських термінів як особового лексичного розряду полягає у тому, що вони складаються у процесі загальної та наукової діяльності і тому функціонують проміж людей, які володіють реаліями цього напрямку, хоча є виключення з правил. Прикладами сучасних термінів можуть бути такі слова-терміни, які запозичені з німецької мови: *абрис, альпеншток, бергшунд, бергштрих, барометр, блок, бард* і т. і. [9].

В основі кожного терміна обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни представляють собою точну і в той же час стислою характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знання оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки.

І.В. Арнольд приділяє увагу тому, що сукупність термінів тієї або іншої галузі утворює її термінологічну систему. Об'єм і зміст відображеного терміном поняття фіксується в спеціальній літературі та входять в систему професійного знання в цій галузі. Для того щоб слово стало терміном, у нього має бути визначення в спеціальній літературі. Таке визначення називається дефініцією. Але це не означає, що кожен термін має одну дефініцію [1].

В програмі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах перед студентами постає завдання розробки понятійного апарату туриз-

мології, її тезаурусу. Це в свою чергу, дозволяє розкрити у понятійний спосіб основні смислові значення спортивного туризму. Терміни, які запропоновані у нашому дослідженні у подальшому сприйматимуть студенти з фізичного виховання і спорту. З цього приводу, наприклад, виділяють чотири засоби перекладу термінів інтернаціональних слів та фразеологічних одиниць: безперекладальна передача, калькування, трансформація, описувальний переклад.

У нашій групі більшість термінів складають кальки, запозичення, або аналітичні зміщення понять. Тут йде мова про терміни, які є досить актуальними та розповсюдженими як в українській, так в німецькій мові. Проаналізувавши відібрані лексичні одиниці, даємо пояснення основних, що належать до сфери спортивного туризму, наприклад: **der Abriss** – абрис (контур, обрис-схематичне креслення певної ділянки місцевості, зроблене в польових умовах), **die Aklimatisierung** – акліматизація (приспособлення туриста до нових кліматичних умов), **der Azimut** – азимут (шлях, напрям-кут, утворений між північним напрямом географічного меридіана і напрямом на даний предмет за ходом годинникової стрілки (0-360)), **der Anorak** – анорак (легка куртка з капюшоном без блискавок), **der Bergstock** – альпеншток (міцна дерев'яна палиця довжиною до 1,5 м з металевим наконечником), **der Barde** – бард (автор-виконавець власних пісень), **der Barometer** – барометр (прилад для вимірювання атмосферного тиску), **der Bergschrund** – бергшрунд (тріщина в горі), **das Biwak** – бивак (стоянка туристської групи для ночівлі або відпочинку), **der Block** – блок (приспособлення для полегшення зусиль при підйомі вантажів на мотузці), **die Bindenfadensbucht** – бухта мотузки (страхувальна мотузка, укладена спеціальним способом), **der Eisbeil** – айсбайль (лід, сокира-це льодоруб, для рубки сходинок), **der Firn** – фірн (цілий сніг, що утворився на льодовиках внаслідок ущільнення вищих шарів поверхневого танення і повторного замерзання води), **die Traversierung** – траверс (дорога, прокладена горизонтально та паралельно лінії хребта в об-

хід його вершин), **die Stille** – штиль (тиша, відсутність вітру).

Висновки і пропозиції. Спортивно-туристська термінологія у німецькій мові розвивалась продовж довгого часу та сформувалась у наш час у строгу термінологічну систему не тільки для лінгвістичних пошуків та аналітики, але й для соціальнопрофесійного усвідомлення їхніх прототипів в рідній мові. У середині цієї системи склалися певні засоби утворювання, ступінь продуктивності яких дає можливість визначити динаміку зросту термінів та їхні подальші шляхи розвитку. Подача термінології молодим спортсменам-туристам та студентам фізкультурних вишів дозволить комбінаторно сприймати поняття синхронно, зазирнути в етимологію термінів, краще запам'ятовувати їх дефініції, збагатити свій активний професійний словниковий запас як рідною, так і німецькою мовою. І головне – спортивно туристська мова підвищить свою культуру та вербальне використання німецьких інваріантів у професійнотематичній бесіді за для налагодження професійних стосунків при виїзному спортивному туризмі.

Аналізуючи терміни ми намагалися, щоб студенти змогли візуально ознайомлюватися з видами словоформ, морфем на підсвідомому рівні. Ми впевнені, що і ознайомлення з цими термінами як з активною лексикою двох популярних мов, які вивчаються у Європі, допомогли молодим фахівцям порівнювати ці мови між собою та краще запам'ятовувати. Окрім того такі терміни допоможуть їм адаптуватися як при виїзному спортивному туризмі, так і в'їзному, коли мають відбуватися міжнародні змагання. Молодий фахівець у галузі спорту мусить бути соціально та лінгвокультурно підготовленим. Цей термін краще запам'ятати німецькою, а калька, або похідне все одне має бути усвідомленим рідною українською мовою. Після проведеного аналізу ми можемо упевнено сказати, що процес терміноутворення не стихійний, а навпаки, усвідомлений процес. Ми додержуємося думки, що терміни, особливо у спортивному туризмі є смисловим ядром спеціальної мови та передають основну змістовну інформацію.

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике: Учебное пособие / И.В. Арнольд. – М.: Высш. школа, 1991. – 140 с.
2. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии / О.С. Ахманова. – М.: Учпедгиз, 1957. – 157 с.
3. Біржаков М.Б. Введение в туризм / М.Б. Біржаков. – СПб.: Издательский торговый Дом "Герда", 2000. – 192 с.
4. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. – 309 с.
5. Даниленко В.П. Теоретичні та практичні аспекти нормалізації наукової термінології / В.П. Даниленко, Л.І. Скворцов // Мовознавство. – 1980. – № 6. – С. 16–21.
6. Есенова Е.І. Запозичення та інтернаціональна лексика: теоретичні аспекти проблеми // Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць. [Відп. ред. Фабіан М.П.] – Ужгород: ПП "Аутдор-Шарк", 2014. – Випуск 12. – С. 77–79.
7. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах / Т.Р. Кияк // Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 3–5.
8. Мюллер В. Великий німецько-український словник – Близько 170 000 слів та словосполучень. – К.: Чумацький шлях, 2008. – 792 с.
9. Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник № 15 Туристсько-спортивний словник-довідник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mountain.net.ua/turistsko-sportivniy-slovnik-dovidnik/>
10. file:///C:/Users/Admin/Desktop/Mir_2015_1_23.pdf

References:

1. Arnold Y.V. Osnovy nauchnykh yssledovaniy v lynchvystyke: Uchebnoe posobyе / Y.V. Arnold. – M.: Vyssh. shkola, 1991. – 140 s.
2. Akhmanova O.S. Ocherky po obshchei y russkoi leksykolohy / O.S. Akhmanova. – M.: Uchpedhyz, 1957. – 157 s.
3. Birzhakov M.B. Vvedenye v turyzm / M.B. Byrzhakov. – SPb.: Yzdatelskyi torhovyi Dom “Herda”, 2000. – 192 s.
4. Hrynev S.V. Vvedenye v termynovedenye / S.V. Hrynev. – M.: Moskovskiy lytsei, 1993. – 309 s.
5. Danylenko V.P. Teoretychni ta praktychni aspekty normalizatsii naukovoі terminolohii / V.P. Danylenko, L.I. Skvortsov // Movoznavstvo. – 1980. – № 6. – S. 16–21.
6. Esenova E.I. Zapozychennia ta internatsionalna leksyka: teoretychni aspekty problemy // Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii. Zbirnyk naukovykh prats. [Vidp. red. Fabian M.P.] – Uzhhorod: PP “Auldor-Shark”, 2014. – Vypusk 12. – S. 77–79.
7. Kyiak T.R. Funktsii ta pereklad terminiv u fakhovykh tekstakh / T.R. Kyiak // Visnyk Natsionalnoho un-tu «Lvivska politekhnika». Seriiа «Problemy ukrainskoi terminolohii». – 2008. – № 620. – S. 3–5.
8. Miuller V. Velykyi nimetsko-ukrainskyi slovnyk – Blyzko 170 000 sliv ta slovospoluchen. – K.: Chumatskyi shliakh, 2008. – 792 s.
9. Sportyvnyi turyzm. Informatsiino-metodychnyi zbirnyk № 15 Turystsko-sportyvnyi slovnyk-dovidnyk. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.mountain.net.ua/turistsko-sportivniy-slovnik-dovidnik/file:///C:/Users/Admin/Desktop/Mir_2015_1_23.pdf
10. file:///C:/Users/Admin/Desktop/Mir_2015_1_23.pdf